

ASPECTE PRIVIND STRUCTURA TIPOLOGICĂ A OICONIMELOR DIN JUDEȚUL TELEORMAN

Constantin ȚIBRIAN
Universitatea din Pitești

Abstract: Among toponyms, the oikonyms have a very clear defined structure, the name of human settlements appearing as motivated and keeping this motivation until this day. This motivation is determined by the relationship between the object and its designation (settlements formed starting from entopics), a neighborhood relationship with some object close in space.

Most of them have an anthroponimic as a starting point, to which different suffixes have been attached, first of all group suffixes (-ești, -eni, -ani, -ar(i), -aș(i), -o(i)). Many such names, formed with the above suffixes, appear as an illustration of social relationships.

Also, there are compound oikonyms, which find a motivation at a local level, the second component having an individualizing role.

The toponymic system depends on the colloquial language system, either directly or by means of the antroponymic system, which in turn, is also subordinated to the lexical system of the language. Most oikonyms have only one source, namely colloquial language.

Key words: oikonyms, typological structure, toponyms

Din întreg ansamblu de toponime românești, structura cea mai clar conturată o au **oiconimele** (gr. **oikos** „casă” și **onyma** „nume”). Numele lor nu sunt întâmplătoare, ele au o istorie a lor, care, dacă este cunoscută, poate lămurii multe probleme legate de originea lor.

Oiconimia, în evul mediu, era într-o continuă schimbare: dispăreau sate vechi, apăreau sate noi, iar unele sate își schimbau numele.

Până în secolul al XIX-lea, denumirile de sate apar, în majoritatea cazurilor, spontan, fără intervenția oficială a statului, iar criteriile de întocmire a unei clasificări tipologice a numelor de așezări omenești sunt diferite, fiind subordonate scopului urmărit și punctului de vedere din care se face cercetarea.

Unele nume de sate de proveniență străină, pe care vorbitorii nu prea le înțeleg, sunt puține și le putem încadra în modele toponimice pasive.

În județul Teleorman, numele de sate apar ca motivate și păstrează această motivare până în zilele noastre neschimbată.

Motivarea numelor de așezări omenești este determinată de câteva aspecte, și anume:

a) Există un raport direct între obiect și denumirea lui. E vorba de localitățile formate pe baza unor entopice (*Beuca, Izvoarele, Măgura, Poeni, Prislop, Șipote, Talpa, Vârtoape*) sau vegetație (*Crângu, Plopi, Salcia, Secara, Stejaru*).

b) Denumirea unor sate este motivată de un raport de vecinătate cu un alt obiect apropiat în spațiu. Cele mai frecvente cazuri sunt furnizate de trecerea numelui de la o apă la sat (*Vedea, Teleorman, Călmățui, Tecuci*) sau de la o anumită formă de relief (*Lipia* „bucată de teren plat”, *Lunca* „șes de-a lungul unei ape curgătoare”, *Piscu, Crevenicu* „loc accidentat”).

c) Cele mai multe dintre numele de așezări omenești din județul Teleorman sunt formate cu ajutorul sufixelor care fac parte din categoria sufixelor nume de grup (-ești, -eni, (-ani), -ar(i), -aș(i)). Unele dintre aceste denumiri, formate cu astfel de sufixe, apar

ca o expresie a unor raporturi sociale. O motivare socială prezintă și denumirile care au la bază porecle date locuitorilor, nume de popoare și naționalități, de anumite evenimente istorice care au avut loc pe teritoriul acestui județ (*Cetatea, Comoara, Slobozia, Sârbeni* etc.). Motivarea unor denumiri rezultă din raportul care se stabilește în relațiile dintre indivizi sau dintre grupurile de indivizi.

Cel mai frecvent procedeu de formare a numelor de sate din județ este cu ajutorul sufixului nume de grup *-ești* de la un antroponim (nume de persoană, poreclă, supranume). Acest sufix este un indiciu precis pentru formarea numelor de sate¹, el fiind unul dintre cele mai vechi sufixe².

Mecanismul de formare a numelor de localități cu ajutorul acestui sufix de nume de grup acționează în felul următor: o persoană, de exemplu, din neamul lui *Bălan* este *bălănesc*, iar mai multe persoane din acest neam sunt *bălănești*. Locul unde și-au întemeiat satul acești *bălănești* se va numi *Bălănești*.

Din rândul acestor oiconime derivate cu sufixul *-ești* menționăm: *Adamești, Albești, Antonești, Baldovinești, Băsești, Bârsești, Blejești, Brătești, Butești, Calomfirești, Călinești, Ciolănești, Conțești, Cosmești, Didești, Dobrotești, Drăcești, Găvănești, Necșești, Rădoiești, Răsmirești, Slăvești, Sovărești, Tomulești, Turcești, Țigănești, Văcărești, Vitănești, Zlotești* etc.

La formarea oiconimelor, un sufix productiv este *-eni*, de origine bulgară (*-eane*). Este un sufix vechi care apare în documentele din perioada secolelor XIV-XV: *Olteni* (1436), *Curteni* (1464). Oiconimele formate cu sufixul *-eni* au la bază entopice (*Crângeni, Deleni, Fundeni, Gârteni, Lăceni*) sau antroponime (*Albeni, Călugăreni, Negreni, Ștefeni, Udeni* etc.).

Oiconimele formate cu sufixul *-ar(i)* pot fi formate direct de la apelative, denumind meserii sau profesii (*Ciurari, Pielari, Prunari, Năvodari* etc.).

Multe nume de sate se formează cu sufixul *-easca*, un sufix posesiv, care are aceeași origine cu sufixul *-ești*. Adjectivele posesive în *-esc* se transformă în substantive ca nume de loc (în general numele moșiilor) și apoi în nume de sat: *Floreasca, Odobeasca, Orbeasca, Păuleasca, Văcăreasca, Zămbreasca*.

Alături de formațiile în *-easca* se întâlnesc și cele în *-easa*: *Băduleasa, Băneasa, Ludăneasa, Ștorobăneasa* etc.

Deosebirea dintre oiconimele formate cu sufixele *-easca* și *-easa* constă în aceea că cele în *-easa* au un pronunțat caracter antroponimic, nefiind legate de un nume de loc, pe când numele de sate formate cu sufixul *-easca* au la bază relația de proprietate și provin de la antroponime: *Brătioara, Brâncoveanca, Broșteanca, Copăceanca, Dulceanca, Olteanca* etc.

Există și alte sufixe pentru formarea numelor de așezări omenești: *-ov* (*Banov, Clocociov, Nanov, Pleșov* etc.), *-iște* (*Siliștea, Braniștea*), *-et* (*Frâșinet, Peretu, Socetu*), *-oasa* (*Aninoasa, Găunoasa, Smârdioasa*), *-cea* (*Segarcea, Zimnicea*), *-at (-ați)* (*Afumați, Atârnați, Bălțați, Răsfirați, Spânzurați*).

Se întâlnesc și multe oiconime analitice (*compuse*), care își găsesc o motivare pe plan local, rolul celui de-al doilea element component din structura oiconimului compus fiind de individualizare.

Sistemul de formare a oiconimelor compuse, așa cum arată documentele slavone și românești era bine consolidat, ceea ce denotă că el se formase și funcționa cu mult înainte de secolul al XV-lea.

În comparație cu hidronimele sau cu oronimele, la oiconime există o situație legiferată, care nu permite excluderea din structurile compuse a unuia dintre termeni, pe

când la hidronime și oronime structura compusă este simplificată, fiind redusă prin suprimarea primului termen, la o structură simplă.

Având în vedere componența lexico-gramaticală a termenilor din care sunt formate oiconimele compuse, putem distinge, pe baza materialului cules, trei clase importante:

1. **Substantiv + substantiv**

a) substantiv în nominativ + substantiv în nominativ (*Drăgănești-Vlașca, Plopii-Slăvitești, Siliștea-Gumești, Schitu-Poienari, Vida-Fotăchești* etc.);

b) substantiv în nominativ + substantiv în genitiv (*Talpa Poștei, Valea Părului, Valea Cireșului* etc.);

c) substantiv în nominativ + substantiv în acuzativ (*Drăgănești de Vede, Măgura cu Liliac, Roșiori de Vede* etc.).

2. **Substantiv + adjectiv**

În cadrul acestei structuri, oiconimele sunt relativ puține (*Balta Sărată, Părul Rotund, Satul Nou, Siliștea Mică, Valea Albă* etc.)

3. **Substantiv + prepoziție + adverb**

Aceste oiconime au apărut ca urmare a creșterii populației din zona respectivă: *Călmățuiu de Jos, Călmățuiu de Sus, Orbeasca de Jos, Orbeasca de Sus, Tătărăștii de Jos, Tătărăștii de Sus, Vârtoapele de Jos, Vârtoapele de Sus* etc.

Sistemul toponimic este dependent de sistemul limbii comune, fie în mod direct, fie prin intermediul sistemului antroponimic care, la rândul lui, este subordonat sistemului lexical al limbii. Din punct de vedere teoretic, raportul dintre cele trei sisteme (lexical, antroponimic, toponimic) poate fi definit prin următoarele reguli:

- există o permanentă trecere de elemente dintr-un sistem în altul;

- sistemele toponimic și antroponimic au drept sursă principală lexicul comun al limbii;

- toponimia și antroponimia au un număr de elemente împrumutate din alte limbi cu care limba română a venit în contact (în special slavă și turcă, în cazul Teleormanului).

În majoritatea cazurilor, oiconimele din județul Teleorman au o singură sursă – limba comună. Ele sunt creații românești, indiferent de originea etimonului care le stă la bază, deoarece numele lor eu fost date de români.

Se întâlnesc și oiconime cu formă de plural (cf. *Fântânele, Izvoarele, Odăile, Saielele, Videle, Zbraghezele, Zimnicele*). Vorbind despre astfel de plurale, Iorgu Iordan³ arată că: „Subiectele vorbitoare au simțit nevoia să distingă, cu ajutorul unui plural nou, funcțiunea toponimică de funcțiunea lexicală obișnuită a unuia și aceluiași apelativ. De aceea, izvorul faptelor morfologice cercetate trebuie căutat în nevoia de a evita confuzia dintre numele topice și elementele lexicale din limba curentă care le stau la bază”.

Există și o serie de oiconime vulgare, care au o cauză obiectivă. Este vorba despre înclinația românului spre umor, spre haz, de psihologia socială a unui popor care a avut un trecut zbuciumat și a îndurat împilări de la străini⁴. De-a lungul timpului, ele au fost schimbate. Astfel, *Belitori* a fost înlocuit cu *Troianu*; *Căcănău* cu *Vânători*; *Futăcei* cu *Vatra*; *Flocoasa* cu *Valea Albă* etc.

Multe oiconime au la bază un epitet: *Frumoasa, Pârlita, Râioasa, Mândra* etc.

Oiconimia are, după cum am văzut, un sistem riguros de formare a cuvintelor.

Note

¹ Gh. Bolocan (coordonator), *Dicționarul toponimic al României (DTRO)*, vol. I, A – B, p. 5

² Ion Pătruț, Malvina Pătruț, *Toponimice bănățene în -ești* în *CL*, XIII, nr. 2, p. 201-208

³ *Toponimia românească*, Editura Academiei, 1963, p. 2

⁴ Constantin Țibrian, *Studiu etimologic despre localitățile teleormănene*, Editura Paralela 45, p. 77

Bibliografie

Bolocan, Gheorghe, *Dicționarul toponimic al României (DTRO)*, vol. I, A – B, Craiova, 1993

Iordan, Iorgu, *Toponimia românească*, Editura Academiei, 1963

Pătruț, Ion, *Nume de persoane și nume de locuri românești*, București, 1984

Țibrian, Constantin, *Studiu etimologic despre localitățile teleormănene*, Editura Paralela 45, Pitești, 2003